

İlyas TEKİN
Eğitimci/Yazar(E.Milli Eğt.Md)

GİRİŞ: Receb, Şaban derken **Ramazan** ayına kavuşuyoruz. **Ramazan** ayı deyince en önemli ibadetlerden oruç ve teravih namazı akla gelir. Ramazan orucu Allah Teâlâ'nın emri, teravih namazı da peygamberimizin sünnetidir.

Bu yazımızda Ramazan ayı, oruç ibadeti ve teravih namazından bahsedeceğiz. Hiç şüphesiz asıl gaye Allah'ın (cc) rızasını kazanmaktır. Bu ibadetleri yapanlarda sonuç olarak kötülüklerin terk edilmesi ve iyiliklerin yani güzel ahlakın kazanılması gerekir. Bu gerçekleştiği zaman ibadetler hedefine ulaşıyor demektir. Daha önce üç yazıda bahs ettiğimiz "**Peygamber'in Dindeki Yeri**" başlıklı yazımızın IV. bölümünü gelecek sayıda yayınlayacağız inşallah.

a) Ramazan ayı hakkındaki hadisi şerifler:

1- "**Kim Ramazan'ın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek oruç tutar ve bu ayı ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.**"¹ Bu ve benzeri bazı hadisi şerifleri tam anlamadığı için yanlış yerlere çekenler veya inkâr edenler var. Gerek âyeti kerime ve gerekse hadisi şerifleri bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Aksi halde yanlış olur. Ramazan ayında gündüz gerçek manada oruç tutan, gecelerini ihya edenlerin (kul hakkı hariç) küçük günahları affedilir veya büyük günahları hafifletilir. Şüphesiz ki kul hakkı Ramazanda, hacda, mübarek gün ve gecelerde bile affedilmez. Çünkü onu ancak hak sahibi affeder. İlahî adalet böyle. O yetkiyi sadece hak sahibine vermiş. Ramazan ayını ihya etmek başta namaz-oruç olmak üzere ibadetlerle olur. Gündüz oruç tutulur, gece de **Teravih** namazı kılınır. Burada **Teravih** namazına işaret vardır. **Oruç** bu aya mahsus olmak üzere farz olduğu gibi, **Teravih** namazı da bu aya mahsus olmak üzere sünneti müekkedde (kuvvetli sünnet)'dir. (Aşağıda gelecek.)

Burada "**inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek**" tabiri önemlidir. Yani başta orucun önemli bir ibadet ve teravih namazının kuvvetli sünnet olduğuna inanarak ve gösteriş için değil; ihlâsla, sevabını yalnız Allah Teâlâ'dan bekleyerek ibadet yapanlar sevabına nail olur.

Riya için yapanlar, sevap kazanmak şöyle dursun, gizli şirke girip günah işlemiş olurlar.

2- "**Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır.**"² İşte bunlar, Ramazan ayının bize kazandırdığı rahmet ve üç güzellik. Tabii ki cennet kapılarının açılması ve (görülmeyen) şeytanların bağlanması/iş göremez hale gelmesi, cehennem kapılarının kapanması demektir. Bu hadisi şerifin değişik rivayetleri var ama esas değişmiyor. Birinin sonunda şu cümle yer alır:

3- "**Ramazanda her akşam bir münâdî/melek şöyle seslenir: 'Ey hayrı isteyen, gel; ey şerri isteyen vazgeç. Çünkü bu ayda Allah'ın cehennemden azat ettikleri vardır.'**"³

b) Oruçla ilgili hadisi şerifler:

Peygamberimiz şöyle buyurdu: "**Azîz ve celil olan Allah: 'İnsanın oruç dışında her ameli/ibadeti kendisi içindir. Ancak oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben vereceğim'** buyurdu.

Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da kavga etmek isterse: "Ben oruçluyum" desin.

Muhammed'in canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır."⁴

Buhârî'nin başka bir rivayeti şöyledir. Allah Teâlâ buyurdu ki:

"Oruçlu kişi yemesini, içmesini cinsi arzusu-nu benim rızam için terk eder. Oruç doğru-dan doğruya benim rızam için yapılan bir ibadettir. Her iyiliğin karşılığı on misli sevap olduğu halde, orucun mükâfatını ancak ben vereceğim."⁵

c) Hadisi şerifin açıklaması:

1-Bu son cümleler, birinci cümledeki hadisi kudsiyi tefsir mahiyetindedir. Kur'an-i Kerimde olmayan, manası doğrudan Peygamberimize ilham buyurulan ve Peygamberimizin “**Allah Teâlâ buyurdu**” şeklindeki nakillere “**Hadisi Kudsi**” denir.⁶

2- Hadisi kudside “**her iyiliğin karşılığı on misli olduğu halde, orucun mükâfatını ancak ben vereceğim.**” ifadesi, orucun sevabının hesapsız denecek kadar çok olacağını gösterir. Kötülüğün/günahın cezası sadece mislidir, ancak iyilik ve ibadetlerin karşılığı en az bire ondur. Bu, âyeti kerime ile sabittir.⁷ Diğer bazı âyeti kerimelerde ise, böyle bir miktar belirtilmeden iyiliğin “**kat kat fazlasıyla**”⁸, “**daha hayırlısıyla**”⁹ “**daha güzeliyle**”¹⁰ karşılık bulacağı anlatılmaktadır.

Ortası bire yedi yüz mislidir.¹¹ En fazlası, niyet ve ihlâsa göre kat kat fazla olabilir.¹² İşte oruç böyledir. Çünkü oruç büyük bir sabır işidir. Hadisi şerifte: “**Oruç sabrın yarısıdır, temizlik de imanın yarısıdır.**”¹³ “**Sabır imanın yarısıdır.**”¹⁴ buyurulmuştur. Buna göre oruç imanın dörtte biri olur. Başka bir hadisi şerifte ise: “**Sabır ayının orucu**”¹⁵ diye geçer. Ki **Ramazan** orucudur. Mesela vakit namazı diyelim yarım saat sürer ama oruç imsakten akşama kadar! Hele yazın sıcak ve uzun günlerde oruç ne kadar uzun süren bir ibadettir! Sabır ayında sabır ibadeti. Onun için de âyeti kerimede: “**Muhakkak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir.**”¹⁶ buyurulmaktadır.

3- İnsanın bütün ameli/ibadeti Allah (cc) rızası için iken burada Hz. Allah'ın (cc): “**İnsanın oruç dışında her ameli/ibadeti kendisi içindir. Ancak oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben vereceğim**” buyurması, orucun önemi ve kıymetine işaret eder. Çünkü **oruç, namaz, hac, sadaka/zekât, cihat ve benzeri GÖRÜNEN ibadetler gibi değildir ve riyâ/gösterişten uzaktır.**¹⁷ Gerçekten öyle, oruç ibadeti görülmez.

4- “**Onun mükâfatını ancak ben vereceğim.**” cümlesi, sadece oruç ibadeti içindir ve şunu ifade eder: “**Ben, oruçluyla vereceğim sevabın miktarını bilen tek kişiyim, bunu başkası bilemez.**” Bu da sevabın çok fazla olacağına delalet eder...¹⁸

5- **Oruç dünyada günahlara, ahirette ise cehenneme karşı koruyucu bir kalkandır.** Oruçlu zırhlanmış gibidir. Hakkıyla tutulan oruç, tutan kişiyi kal'a içine alır; elini-kolunu, ağzını-dilini, gözünü, kulağını, ayağını, bütün azalarını kötü şeylere/günahlara karşı tutar; kötülük yaptırmaz. Hatta birisi ona çatar, kötü söz söyler, kavga etmek isterse; ona uymaz, onun seviyesine inmez ve nazıkçe: “**ben oruçluyum.**” der. Başka bir rivayette bunu iki defa tekrar etsin diye geçer. Benim organlarım bağlı, sana cevap veririm, Rabbimin orucumu iptal etmesinden korkarım demektir. Ki bu durum, o kişinin kemalat ve faziletlerle süslenmesi, rezil şeylerden arınması ve kalbinin huzur bulması demektir.¹⁹

6- **Oruçlunun ağız kokusu, Misk kokusundan daha güzeldir.**²⁰ Özellikle uzun yaz günlerinde oruç tutan kişide ağız kokusu olabilir. Oruçlunun ağız kokusu bile, Allah (cc) katında en güzel koku olan misk kokusundan daha güzeldir. **Mehmed Zihni Efendi**'nin tabiriyle: “(Gerçek) **oruçlunun uykusu dahi ibadet, sükûtu tespih, ameli/ibadeti muzaaf (kat kat) ve duası müstecaptır.**”²¹

7- **İftar vakti ve orucun sevabıyla Rabbine kavuştuğu an çok kıymetlidir.** Birincisi maddî, görünür, fakat geçicidir; ikincisi ise manevî, fakat süreklidir. Her ikisi de sadece oruç tutanlara mahsustur.

8- **Oruç, az yeme ve içmeye teşviklidir.** Oruç, faziletlerle süslü melekîyyet kuvvetini ve ihlâsın ruhunu yok eden hayvanî kuvvetleri artıran nefsin arzularını disiplin altına alır; fikir ve basiret (dikkatle bakmak, kalp gözü ile görmek, görüp içyüzüne ve gerçeğine varmak)²² yönünü kuvvetlendirir. Nefis öyle bir canavardır ki, ona isteklerini verdikçe, doyacak yerde daha çok acıkir ve ister. Kalp ise nefse hâkim oldukça, huzur bulur, emir ve yasakları devamlı takip eder.²³

Lokman (as) oğluna şöyle nasihat etmiş: “**Mideni tıka basa doldurduğun zaman, fikrin uyur, hikmet kaybolur, organlar zikrin tesirinden, münacattan, idrak inceliğinden, kalp temizliğinden ve ibadetten geri kalır.**”²⁴

9- **Oruç zenginlere bizzat açlığı yaşatır; açların, fakir ve yoksulların halini daha iyi anlamayı öğreterek onlara yardım etmeye vesile olur.**

Buda sevgi ve kardeşlik ile fakirlere yardım ve sosyal barışın sağlanması açısından çok önemlidir.

d) Teravîh namazı:

Teravîh namazı, erkek ve kadınlara sünneti aynî müekkededir. Yani herkese ayrı ayrı kuvvetli sünnettir. **İslâm âlimleri bu konuda görüş birliğindedir. Cemaatle kılınması ise sünneti kifayedir.**²⁵ Yani bazılarının bu namazı cemaatle kılmasıyla sünnet yerine getirilmiş olur. **Teravîh namazı, vaktin sünnetidir, orucun sünneti değildir. Bu sebeple oruç tutamayan hasta ve yolcuya da sünnettir.**²⁶

Sevgili Peygamberimiz: "**Allah, size Ramazan orucunu farz kıldı, ben de gecelerini ihya etmenizi sünnet kıldım. Her kim inanarak ve sevabını yalnız Allah'tan umarak gündüzlü oruçla, geceyi de namazla ihya ederse, anasından doğduğu gün gibi günahlarından temizlenmiş olur.**"²⁷ Burada "geceleri ihya"dan maksadın teravîh namazı olduğu, gerek peygamberimizin, gerekse ashabının uygulamaları ile sabittir. Şüphesiz ki, kul hakkı bu aftan da müstesnadır; çünkü kul hakkını ancak hak sahibi affeder.

Teravîh namazını başlangıçta mescitte cemaate bizzat kıldırın sevgili Peygamberimiz, ümmetinin yükünü arttırabileceği endişesiyle bu uygulamadan vazgeçmiş; fakat ashabına evlerinde kılmalarını tavsiye etmiştir. Son yıl ve son on gün içinde olduğundan, O'nun bu namazı iki veya üç gece mescitte ashabı kiramına kıldırıldığı; cemaatin mescide sığmayacak kadar çoğaldığını görünce (Tecrîdi Sarîh'e göre dördüncü gece) mescide çıkmadığı ifade edilmektedir.²⁸

Soranlara sebebini şöyle açıklamıştır:

"Gece (teravîh) namazı üzerinize farz olur da sonra size zor gelir (kılamazsınız) diye korktum."²⁹

Bu çok önemlidir. Üzerinde dikkatle düşünülüp değerlendirilmesi gerekir. Onun için **İmam Azam Ebû Hanife** (r.aleyh) şöyle diyor:

"**Teravîh namazı, sünneti mütevatir** (yalan üzerinde birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olmayan râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri işitme ve görmeye dayanan hadis)³⁰ ve **sünneti müekkede olup terk edilmesi caiz değildir.**

Çünkü Nebî (sa) bu namazı hem kıldı ve hem de mescitte cemaate kıldırıldı; sonra da neden kıldırmadığı hususunda mazeretini bildirdi."³¹ Allah (cc) ondan razı olsun, ne kadar güzel izah etmiş.

Hassas bir dönemdeyiz. Bu sebeple özellikle üzerinde duruyoruz. Sıra ile gidiyorlar, şimdi sıra **Teravîh** namazına geldi. Bazıları, (hem de unvan ve makam sahibi kişiler) teravîh namazı yok diyor, bazılarında da hadisi şerifler yetmiyor ki: "**hangi âyette var?**" diye soruyorlar. Dinî konu olunca konuşmak bazılarında kolay geliyor. Hâlbuki tam tersi olması gerekir. Her şey açıkça âyeti kerimede olmayabilir, bazıları sünnet ve hadisi şeriflerde olabilir. Ama hepsi Kur'an-ı Kerim'e dayanır. Teravîh namazı, sevgili peygamberimizin hem filî ve hem de kavli sünnetidir, sünneti müekkede (kuvvetli sünnet) dir.

e) Teravîh namazının cemaatle kılınması.

Teravîh namazının tek başına kılınmasına Hz. **Ebû Bekir** (ra) döneminde devam edildi. Bu uygulamanın camide meydana getirdiği dağınıklık ve artık -peygamberimizden sonra- farz kılınma ihtimali bulunmaması sebebiyle Resûl-i Ekrem'in konuyla ilgili mübarek sözünden çıkan anlamı dikkate alan Hz. **Ömer** (ra) Hicrî 14 (miladi 635) yılında **Übey b. Kâ'b** (ra)'dan mescitte cemaate **Teravîh** namazı kıldırmasını istemiş; o da kıldırması ve bu uygulama günümüze kadar sürmüştür ve halen devam etmektedir.³² Şüphesiz bunun da mesnedi-delili vardır. Dinde mesnetsiz bir şey olmaz. Bu uygulama, Peygamberimizin ileriye görerek irad buyurduğu şu hadisi şerifine dayanmaktadır:

"... **Benden sonra yaşayanlar, çok ihtilaflar görecekler. Siz, benim sünnetime ve benden sonra râşid halifelerin (4 büyük halife) sünnetine (yoluna) tâbi olunuz, sünnete sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkan bid'atlardan şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid'at, dalâlettir, sapıklıktır.**"³³

Teravîh namazı risaletin son yılında teşri kılınmış ve bu durum da **Ramazan** ayının son on günü içinde meydana gelmiştir.³⁴

Bazıları da peygamberimizin cemaate 8 rek'at kıldırıldığını söyleyerek, bu namazın 8 rek'at olduğunu iddia etmektedirler. Bu da doğru değildir. Tabii ki 8 rek'at kılan onun sevabını alır.

Resûlullah'ın kıldırıldığı **Teravîh** namazlarından birini anlatan **Ebû Zer el-Gifârî** (ra): "**O'nun namazı neredeyse sahura kadar uzattığını**" söyler.³⁵ Şüphesiz ki, kılmamak başkadır ama kıldığı halde inkâr başkadır. Kıldığı halde inkâr edenin vebali, kılmayanınkinden daha ağırdır. Çünkü başkalarının da yanlış yola gitmesine sebep olur.

Dolaylıysa 8 rek'at ama kaç 20 rek'at eder! Fakat yine de **Teravîh** namazı usulüne uygun kılınmalı, ne çok acele ve ne de cemaatin nefretini çekecek derecede uzun olmamalı. Diğer uygulama ve hadisi şeriflere baktığımızda bu durum ortaya çıkıyor.

Teravîh namazı ashabin ve ümmetin icmaı ile 20 rek'attır.³⁶ **Hanefî**, **Şâfiî** ve **Hanbelî** fakihlerinin çoğunluğu, Hz. Peygamber'in **Vitir** namazı ile beraber yirmi üç re'kat namaz kıldığı yolundaki rivayetten³⁷ ve sahabe uygulamasından **Teravîh** namazının 20 rek'at olduğu görüşünü benimsemiştir. Kim ne kadar kılsa onun sevabını alır. Sonra bunlar değerlendirilir ve gerektiğinde kaza namazları tamamlanır.³⁸

SONUÇ: İşte **Ramazan** ayı, **oruç** ibadeti ve teravîh namazı böylesine çok kıymetlidir. Ki, bin aydan daha hayırlı olduğu özel bir sûrede bildirilen³⁹ **Kadir** gecesi de bu ayın son on günün geceleri içinde gizlidir. Özellikle de tek gecelerde. Bütün bunların sonunda Müslümanlar, âdeta bir ay çalışıp karşılığını almak gibi, bayramı hak ediyorlar. Onun için bayram yapıyoruz.

Ramazan ayımız mübarek olsun, Allah (cc) tamamına erdirdin ve hakkıyla istifade etmeyi nasip eylesin.

1- Buhârî, İman, 28, Savm, 6; Müslim, Sıyam, 203, Müsafirin, 175; Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Ramazan, 1, Savm, 57; Tirmizî, Savm, 1, Cennet, 4; Nesâî, Sıyam, 39; İbni Mâce, İkamet, 173, Sıyam, 2, 33; Dârimî, Savm, 44; Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 232, 241.

2- Buhârî, Savm, 5, Bed'ul-halk, 11; Müslim, Sıyam, 1, 2, 4, 5; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 6, s: 252.

3- Tirmizî, Savm, 1; İbni Mâce, Sıyam, 2, 25; bkz. Münzirî, et- Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s: 220.

4- Buhârî, Savm, 9; Müslim, Sıyam, 163, 164; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 6, s: 247-248, 254.

5- Buhârî, Savm, 3.

6- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 6, s: 249; Akseki, A. Hamdi, İslam Dini, DİB, Ankara 1970, s: 34; Kandemir, Mehmet Yaşar, İslam Ansiklopedisi, TDV, Ankara 2002, c: 26, s: 318; İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, İstanbul 1997, c: 2, s: 131-135; Kandemir, Mehmet Yaşar, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, DİB, Ankara 1981, s: 8-9.

7- En'âm süresi / 6, âyet: 160; Kasas süresi / 28, âyet: 84; Yûnus süresi /10, âyet: 27; Şûrâ süresi /42, âyet: 40.

8- Nisâ süresi /4, âyet: 40.

9- Neml süresi /27, âyet: 89.

10- Şûrâ süresi / 42, âyet: 23.

11- Bakara süresi /2, âyet: 261.

12- Bakara süresi /2, âyet: 261.

13- Tirmizî, Dua/Daavât, 86; İbni Mâce, Sıyam, 44; Dârimî, Vudû, 2; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 260, 262, 265, 270, 272.

14- Câmius-sağîr, c: 2, s: 49; Hâkim, el-Müstedrek, II, 446; Beyhakî ve Deylemî.

15- Ebû Dâvûd, Savm, 55; Nesâî, Sıyam, 82; İbni Mâce, Sıyam, 43; Ahmed bin Hanbel, II, 263, 264, V, 28, 78, 154.

16- Zümer süresi /39, âyet: 10.

17- Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:202/4.

18- Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:202/4.

19- Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:203/2, 206.

20- Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:203-205.

21- Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 450.

22- Sâmi, Şemsettin, Kamûsi Türkî, Tercüman, İstanbul 1985, s: 94.

23- Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 450.

24- Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:230-231; Komisyon, İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, c: 4, s: 338-339.

25- İbni Âbidin, Reddül-muhtar aled-düürî'l-muhtar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 473; Serahsî, Ebû Bekir Şemsül'eimme, el-Mebsût, Beyrut 1404-1989, c: 2, s: 144-145; Kâsânî, Alâeddin Ebû Bekir bin Mesûd bin Ahmed, Bedâiûs-sanâî, Beyrut 1406-1986, s: 288; Tahtâvî, Ahmed bin Muhammed, Hâşitetü't-Tahtâvî ala Merâkî'l-felâh Şerhi Nûri'l-İzâh, Beyrut 1408-1997, s: 411-412; el-Mavsilî, Abdullah bin Mahmud, el-İhtiyar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 68; Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul

1971, s: 336; Halebî, İbrahim, Halebî Sağır, İstanbul 1973, s: 238; Haddâd, Ebû Bekir, Cevheretü'n-neyyire, İstanbul, 1978, c: 1, s: 125; Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 170; Komisyon, İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, c: 4, s: 337-340.

26- Serahsî, Ebû Bekir Şemsü'l-eimme, el-Mebsût, Beyrut 1404-1989, c: 2, s: 144-145; Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, 336/3; Halebî, İbrahim, Halebî Sağır, İstanbul 1973, s: 238; Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 170; Komisyon, İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, c: 4, s: 337-340.

27- İbni Mâce, İkametu's-salât, 173; bkz. Müslim, Müsâfirîn, 174; Ebû Dâvûd, Ramazan, 1; Tirmizî, Savm, 82; Tahtâvî, Ahmed bin Muhammed, Hâşitetü't-Tahtâvî ala Merâkî'l-felâh Şerhi Nûri'l-izâh, Beyrut 1408-1997, s: 411.

28- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 4, s: 73; Tahtâvî, Ahmed bin Muhammed, Hâşitetü't-Tahtâvî ala Merâkî'l-felâh Şerhi Nûri'l-izâh, Beyrut 1408-1997, s: 411; el-Mavsîlî, Abdullah bin Mahmud, el-İhtiyar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 68;

29- Buhârî, Teheccüd, 5, Salatü't-teravîh, 1; Müslim, Salâtül-müsafirîn, 177-178; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 2, s: 692, c: 4, s: 70-92; İbni Âbidin, Reddû'l-muhtar aled-düürî'l-muhtar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 473; Molla Hüsrev, eddürerü'l-hükkâm fî Şehi gurerî'l-ahkâm, İstanbul 1967, c: 1, s: 119; Kâsânî, Alâeddin Ebû Bekir bin Mesûd bin Ahmed, Bedâius-sanâî, Beyrut 1406-1986, s: 288; el-Mavsîlî, Abdullah bin Mahmud, el-İhtiyar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 68; Halebî, İbrahim, Halebî Sağır, İstanbul 1973, s: 238;

30- Teftezânî, Sadüddin, Şerhü'l-Akaidi'n-Nesefiye, İstanbul 2018, s: 16; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 1, s: 102-105; Koçyiğit, Talat, Hadis Usûlü, Ankara tarihsiz, s: 87-88; Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Usûlü, İstanbul 1990, s: 106.

31- Serahsî, Ebû Bekir Şemsü'l-eimme, el-Mebsût, Beyrut 1404-1989, c: 2, s: 145.

32- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 4, s: 70-92; Molla Hüsrev, eddürerü'l-hükkâm fî Şehi gurerî'l-ahkâm, İstanbul 1967, c: 1, s: 119; Halebî, İbrahim, Halebî Sağır, İstanbul 1973, s: 238;

33- Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizî, İlim, 16; bkz. İbni Mâce, Mukaddime, 6; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 126-127; Dârimî, Mukaddime, 16; Bkz. Serahsî, Usul, Haydarâbâd tarihsiz, c: 1, s: 114; Şevkânî, İrşâdü'l-Fuhûl ila tahkîki'l-hak min ilmi'l-usûl, Riyâd 1421-2000, c: 1, s: 186; Serahsî, Ebû Bekir Şemsü'l-eimme, el-Mebsût, Beyrut 1404-1989, c: 2, s: 145; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980,

c: 4, s: 83; Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 338; Halebî, İbrahim, Halebî Sağır, İstanbul 1973, s: 238; Haddâd, Ebû Bekir, Cevheretü'n-neyyire, İstanbul, 1978, c: 1, s: 125;

34- Bkz. ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 4, s: 70-92; İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2011, c: 40, s: 482-483; Osman Şahin, Dergi Pak, Ramazan Gecelerini İhya için Kılınan Teravîh Namazı, s: 5.

35- Ebû Dâvûd, Şehru Ramazan, 1.

36- İbni Âbidin, Reddû'l-muhtar aled-düürî'l-muhtar, Beyrut tarihsiz, c: 1, s: 474; Serahsî, Ebû Bekir Şemsü'l-eimme, el-Mebsût, Beyrut 1404-1989, c: 2, s: 144; Kâsânî, Alâeddin Ebû Bekir bin Mesûd bin Ahmed, Bedâius-sanâî, Beyrut 1406-1986, s: 288; Efendi, Mehmed Zihni, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 338; Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 170.

37- İbni Ebî Şeybe, II, 164; Beyhakî, II, 496. Bkz. ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 4, s: 75.

38- İbni Mâce, İkametü's-salât, 202; Ebû Dâvûd, Salât, 144, 145; Tirmizî, Salât, 188; Neseî, Salât, 9.

39- Kadir sûresi /97, âyet: 1-5.